

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה ע"ש מרטי גייקוב

הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות

מערך הקליניקות הפקולטה למשפטים אוניברסיטת בר-אילן

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في اسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

עו"ד תמי סלע

מנהלת מערך הפיקוח על אפוטרופסים ומנהלי עיזבון

האפוטרופוס הכללי

משרד המשפטים

שלום רב,

הנדון: הערות קואליציית הארגונים לנוהל תאגידי אפוטרופסות

אנו מברכים על העבודה הרבה שנעשתה באפוטרופוס הכללי לגיבושם, לראשונה, של נהלים המסדירים את תפקודם של תאגידי אפוטרופסות ועל פרסומם, כמו גם על ההתייחסות להערות הכלליות שהובאו במסמך העקרונות של הקואליציה, בהן צמצום מכסת האחראי ל-50 בני אדם, הוספת נהלי חירום, קביעת הכשרות לאחראים ועוד.

חברי הקואליציה לקידום כשרות משפטית הנם ארגונים אשר נתקלים מדי יום בצורך בהסדרת נהלים בתחום. אנשים תחת תאגידי אפוטרופסות פונים אלינו בתדירות גבוהה בנושא הפרת זכויותיהם, חוסר זמינות האפוטרופוס, התעלמות מהאדם ומרצונותיו, גביית כספים לא מוסברת וחוסר בהירות בנוגע לזכויות. יצירת נהלים ברורים ופיקוח על יישומם יביאו לשינוי של ממש בחייהם של אלפי בני אדם.

נחלק את הערותינו לנוהל התאגידי להערות כלליות ולהתייחסות קונקרטית לסעיפים בטיטוט הנהל.

א. הערות כלליות:

1. **עקרונות מנחים** – יש לנסח, בכתב, כחלק בלתי נפרד מהנוהל עקרונות מנחים אשר לאורם יש לפרש את הנהל וליישמו. על עקרונות אלה לבטא את מרכזיות עקרון הרצון,

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

האוטונומיה והחירות של האדם ואת חובת תאגיד האפוטרופוסות לפעול לצמצום המינוי ככל הניתן.

2. **שינוי המונח 'חסוי'** – אנו מודעים למאמצים למצוא מונח חלופי, ומציעים את המונח 'אדם תחת אפוטרופוסות' (במסמך זה – "האדם" או "האדם תחת אפוטרופוסות").

3. **מרכזיות רצון האדם** – לאורך כל המסמך מובאות נוסחאות שונות הנוגעות לאופן קבלת ההחלטות הנוגעות לאדם – התייעצות איתו, התחשבות בצרכיו, ברצונותיו, ברצונו המשווער, בטובתו ועוד. אנו סבורים, כי יש לקבוע נוסחה אחידה שתעגן את העיקרון לפיו רצון האדם הוא נקודת המוצא וברירת המחדל. יש להגדיר בנהלים כיצד מבררים את רצונו של האדם תוך התייחסות לרצון העבר ורצון משוער. כן יש לקבוע כי ניתן לחרוג מרצונו של האדם רק מנימוקים מיוחדים שנוגעים לסיכון משמעותי, אשר לא ניתן לצמצם ולמזער, ולאחר שהאפוטרופוס הסביר לאדם בדרך מותאמת לצרכיו את סיבת המחלוקת, איפשר לו להתייחס לכך והבהיר כי זכותו לפנות לבית המשפט בנושאים שבמחלוקת. מרכזיות רצון האדם צריכה לבוא לידי ביטוי בכל אחד מסעיפי תכנית הטיפול.

בנושאים עקרוניים לגביהם יש מחלוקת כגון הליך רפואי או שינוי מקום מגורים, על האפוטרופוס לפנות לבית המשפט למתן הנחיות ולהכרעה.

4. **הגדרה מחודשת לתפקיד האחראי** – כיום משמש המבקר מטעם התאגיד כמתווך וכחיץ בין האדם לבין האחראי. משמעות הדבר היא, כי אף שהסמכות נתונה לאחראי, בפועל האחראיות על האדם מועברת הלאה, לנציגו. כפועל יוצא האחראי שאמור לקבל החלטות קריטיות בענייניו של האדם אינו מכיר אותו דיו. בנוסף, האחראי אינו נגיש לאדם ברמה יום יומית. אנו סבורים, כי יש לבחון מחדש את מהות תפקידו של המבקר ונשמח להציג מספר גישות בנושא זה. עוד יש לעגן חובת מפגש דו שבועית של האחראי עם האדם.

5. **שקיפות** – יש לייחד סעיף לחובת השקיפות של התאגיד אל מול האדם בפרק 3, ולקבוע כי התאגיד יחויב להמציא לאדם את המסמכים והפרטים הבאים:

א. פרוטוקולים של כל הדיונים המתקיימים בעניינו.

ב. עדכון על כל החלטה משמעותית שמתקבלת בעניינו על ידי האפוטרופוס או גורם אחר, שיידע את האפוטרופוס.

ג. דו"ח חודשי על הוצאות, הכנסות ויתרות בחשבון הבנק של האדם, הכולל התייחסות מפורשת לשכר הטרחה שהתאגיד גובה.

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

- ד. יש לקבוע כי האחראי לא יקיים ישיבה עם אנשי מקצוע בענייניו של האדם ללא ידיעתו וללא השתתפותו, אלא אם כן האדם אינו מעוניין בכך. המלצות או החלטות שהתקבלו בישיבה כזו יוצגו בפני האדם בפגישה הראשונה עם האחראי, ויש להיענות לבקשתו לקיום התייעצות נוספת בנוכחותו.
6. **חובת התאמה ונגישות למידע** – על האפטרופוס חלה חובה להנגיש מידע עבור האדם, באמצעים המותאמים לצרכיו. הנגשת מידע היא חובה מרכזית אשר הוכרה בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998, והיא נקודת המוצא לכל הליך קבלת החלטות מושכל.
7. **מכסת האחראי** – אנו מברכים על צמצום מספר האנשים הנתונים לאחריות האחראי ל-50. עם זאת, אנו מבקשים לבחון צמצום נוסף תוך התייחסות לאמות המידה המנחות את קביעת המכסה. בנוסף, יש לעגן תמהיל חוסים כך שלכל אחראי יהיו כ-50% מינויים כלליים וכ-50% מינויים חלקיים.
8. **התייחסות לכלי תכנון משפטיים** - יש להתייחס בנהלים לאחריות האפטרופוס לאדם לקראת סוף חייו, לרבות התייחסות ליישום הוראות חוק החולה הנוטה למות, התשס"ו-2005, הנוגעות לשיתוף המשפחה, ופעולות למימושם והגשמתם של העדפותיו ורצונותיו של האדם, ובהם רישום צוואה.
9. **אוטונומיה וחירות של האדם** – יש לעגן את העיקרון לפיו לא יגביל תאגיד אפטרופוס את חירותו האישית של האדם בכל דרך ללא אישור מיוחד מבית המשפט. מניסיוננו, הגבלות על האדם נעשות ברבדים שונים: איסור על ביקור של אדם אחר, הגבלת יצירת קשר ישיר עם שירותים ציבוריים (למשל האגף לסיוע משפטי), איסור על החזקת חיות מחמד ועוד.
10. **צמצום התערבות האפטרופוס בחיי האדם ככל האפשר** – האפטרופוס יאפשר לאדם לחתום על פעולות משפטיות שהוא מבין בהן ורוצה בהן. עם תחילת המינוי יוגדרו יחד, ככל שהדבר ניתן, רשימת פעולות משפטיות שישארו באחריות האדם כגון ניהול חשבון בנק, ורשימה זו תיבחן במשותף עם האדם מעת לעת.
11. **ביטול מבחן המסוגלות ועיגון מבחן הרצון** – יש למחוק מהנוהל את הביטוי 'חסוי שאינו מסוגל להבין בדבר ולא ניתן לברר את דעתו', זאת לאור הפרשנות הרחבה שניתנה לביטוי זה בישראל, אשר אפשרה לדחוק את האדם עצמו לשוליים. יש לעגן את מבחן הרצון, הן בפרקטיקה והן במודעות של נותני השירות, רשויות וצרכני השירות עצמם.

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

12. **אופן ניהול חשבון הבנק** – הפרקטיקה הקיימת, לפיה חלק מתאגידי האפוטרופוסות מעבירים את חשבון הבנק של האדם לחשבון מרכזי של התאגיד, הנה פסולה. העברת החשבון יוצרת חיץ נוסף בין האדם לבין המידע על רכושו, ומחייבת את האדם להתאים את עצמו לתאגיד במקום שהתאגיד יתאים עצמו לצרכי האדם. על תאגיד האפוטרופוסות לפעול במסגרת החשבון הקיים של האדם שתחת אפוטרופוסות, ועל כל שינוי בחשבון להיעשות בתיאום עם האדם ובהסכמתו.

13. **טיפול בחובות** – במסגרת הטיפול בענייני רכושו של האדם על האחראי לגבש - בתוך שלושה חודשים מיום המינוי - תכנית לבירור חובותיו של האדם והסדרתם. דרישה זו באה על רקע תלוונות קשות של אנשים בדבר צבירת חובות ותפירתם בשל אי טיפול האחראי בהם.

14. **איסור על הסללה למוסדות** - יש לעגן בנוהל את העיקרון לפיו חל איסור על העברת האדם למוסד אך ורק בשל רצונו של האפוטרופוס לפקח טוב יותר על חייו. מחובתו של האפוטרופוס לאפשר לאדם להמשיך לנהל את חייו במקום מגוריו, תוך מתן ההתאמות הנדרשות בהתאם לשירותים הניתנים בקהילה וליכולותיו הכספיות של האדם. בתוך כך, האפוטרופוס לא יהיה מוסמך לוותר בשם האדם על זכויות בדיוור (למשל דיוור מוגן, זכאות לדיוור ציבורי וסיוע בשכר דירה; או לאשר בהליך משפטי או אחר כי התקיימה עילת "נטישה" בדיוור ציבורי) ללא אישור האפוטרופוס הכללי. לא אחת נתקלנו באנשים שבעל כורחם ונגד רצונם הוצאו לאשפוז או למוסד, ובעקבות כך נטען נגדם כי "נטשו" את הנכס, וזאת ללא שהתאגיד יתייצב לצדם בהליך להשבתו. כתוצאה מכך, האדם הפסיד את זכויותיו בנכס ולא אחת גם נותר עם חובות, בשל כך שההסדר שערך התאגיד לא כלל מחיקת חובות.

15. **אופן העברת הכסף לאדם וגובה הסכום המוקצה לו** – כיום, דפוס העברת התקציב השבועי לאדם משתנה מתאגיד לתאגיד ואינו מוסדר. יש לקבוע כי העברת הכסף תהיה באופן שמאפשר עצמאות מרבית לאדם. כך, למשל, יש להעדיף הטענת כרטיס בנקאי שברשות האדם על פני העברה פיזית של הכסף. כמו כן, יש להפסיק את נוהל העברת הכספים לאדם ישירות במעטפות על ידי המבקרים. מדובר בשיטה ה'מזמינה' אי סדרים, מוסיפה סרבול רב לחייהם של האנשים, ואשר מנצלת את הצורך של האדם בכסף שבועי בכדי לכפות עליו קשר עם המבקר.

לא אחת מתלוננים אנשים תחת אפוטרופוסות כי הסכומים המועברים להם אינם מספקים לצרכיהם. יש לקבוע קריטריונים ברורים לקביעת הסכום, לוודא כי הסכום עונה לצרכיו של האדם, ולהידרש לבחינה מחודשת כזו מדי רבעון. כמו כן, יש לבחון את הגדלת הסכום כל אימת שהאדם מבקש זאת והכנסתו מאפשרת זאת, ולנמק בכתב סירוב לבקשה להגדלת הסכום.

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

כאשר לאדם אין חשבון בנק, אנו מציעים לפעול במודל פעולת "כרטיס נטען", בדומה לנהוג בקבלת קצבאות מאת המוסד לביטוח לאומי. הכרטיס הנטען מאפשר עצמאות וגישה לבנק בזמנו החופשי של האדם, על פי רצונו ועל פי צרכיו תוך פיקוח של האפוטרופוס על הסכום הנטען בכרטיס. שיטה זו תמנע גניבות, אובדן כסף מזומן ותאפשר את שחזור כרטיס במקרה אובדן.

16. **ייזום הליכים לביטול אפוטרופסות** – יש להגדיר בשיתוף האדם יעד לביטול האפוטרופסות, אשר ייבחן מחדש מדי שנה וכן יש להנחות את התאגיד לייזום הליכי ביטול מינויים כאשר אין עוד צורך באפוטרופסות. בנוסף יש לבחון בחינה עתית אפשרות לצמצום האפוטרופסות, אלא אם יש נימוקים מיוחדים להימנע מכך, אשר ירשמו בתיקו של האדם ויהיו פתוחים לעיון האפוטרופוס הכללי.

במסגרת הדיווח השנתי לאפוטרופוס הכללי - על התאגיד להבהיר מדוע נדרש המשך האפוטרופסות תוך התייחסות לחלופות ולמאמץ שנעשה על מנת לאפשר לאדם חיים עצמאיים ללא אפוטרופסות.

17. **חובת יצירת קשר עם האדם וסביבתו עם תחילת המינוי** – על תאגיד האפוטרופוסות להודיע לאדם ולבני משפחתו על המינוי, בכתב, תוך שבוע ממועד קבלת המינוי. על האחראי לפגוש את האדם תוך שבוע ממועד המינוי. בסמוך לאחר המינוי יש לקיים פגישות בתדירות גבוהה, ולפחות אחת לשבועיים כאמור בס' 4 לעיל, על מנת לייצר תקשורת ואמון, לתת מענה לכל שאלה וסוגיה, וללמוד היטב את רצונותיו וצרכיו של האדם.

18. **פעולה תוך זמן סביר** – פנייה של אדם לאחראי תיענה לא יאוחר מיומיים ממועד הפנייה.

19. **מעמד בני משפחה ואנשים משמעותיים לאדם** - אנו סבורים, כי נושא הקשר עם בני המשפחה דורש חשיבה נוספת, אשר נשמח אם חברי הקואליציה ישותפו בה. הנוהל החדש אינו מקנה מעמד הולם לבני משפחה ולאנשים הקרובים והמשמעותיים לאדם. שיקול הדעת אם לקיים קשר ולערב את בני המשפחה נתון כיום לכל אחראי בעצמו, ואנו סבורים כי נחוצה חשיבה מערכתית בדבר חיזוק קשרים עם בני משפחה ומקורבים בהתאם לרצונו של האדם, וכן חשיבה על דרכי התמודדות עם סיטואציות בהן יש מחלוקת בין התאגיד לבני המשפחה. במסגרת זו, יש להכיר בזכותם של בני משפחה לקבל

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

גישה למידע כשהאדם מסכים לכך. אי הסדרת מעמדם של בני המשפחה יוצר חיכוכים מורכבים עם תאגידי האפוטרופסות שיש לנסות ולמנוע.

20. **נוהל תאגיד אפוטרופסות במצב של זוגיות** – יש להגדיר התייחסות נפרדת בנוהל למצבים שבהם לאדם תחת אפוטרופסות יש בן/בת זוג. כך, למשל, יש לקבוע כי לא יכפה תאגיד האפוטרופסות הפרדה של חשבון הבנק המשותף, ושעל התאגיד להימנע מלהתערב ככל הניתן בהחלטות המתקבלות במסגרת ניהול משק בית משותף.

21. **דף מידע בנושא זכויות** – על האפוטרופוס הכללי לנסח דף מידע נגיש במספר שפות (לרבות אמהרית, ערבית, רוסית, אנגלית) אשר האחראי ימסור לאדם במפגש הראשון. הדף יכלול הסבר כללי על זכויות האדם תחת אפוטרופסות ותפקידו של האפוטרופוס, לצד מידע אישי אשר ימלא האחראי על היקף המינוי, גובה שכר הטרחה ופרטי יצירת הקשר בתאגיד, במחלקת הרווחה, בשרותי הבריאות ובאפוטרופוס הכללי. על האחראי לוודא כי דף המידע נהיר לאדם. נשמח לסייע בניסוח הדף.

22. **דוחות ציבוריים** – יש להטיל על כל תאגיד אפוטרופסות חובה לפרסם מדי שנה דו"ח ציבורי, אשר יכלול נתונים סטטיסטיים על מקבלי השירות, על מספר המינויים שנוספו בשנת הדו"ח ועל מספר מינויים שהסתיימו, מספר שינויי מקום המגורים, מספר אישורי טיפולי חירום רפואיים שהתבצעו ללא הסכמת האדם (ניתוחים וכדומה), מספר פניות לבית המשפט ופילוח לפי העניין, וכן סטטיסטיקה הנוגעת ליישום ההוראות שבנוהל.

23. **נהלי תלונה לאפוטרופוס הכללי ושקיפות התלונה** – יש להסדיר ולפרסם מנגנון להגשת תלונות על תאגיד אפוטרופסות, וליידע את האדם על האפשרות לעשות כן. על האפוטרופוס הכללי לפרסם מדי שנה דו"ח על התלונות שהוגשו כנגד תאגידי אפוטרופסות, מספר התלונות שנמצא מוצדק והצעדים שנקטו בעקבות זאת.

24. **הנחיית גורמים נוספים בדבר כשרותו של האדם** – אנשים תחת תאגידי אפוטרופסות שבים ומתלוננים על כך שהם אינם מצליחים לקבל מידע אודותם מצדדים שלישיים. כך, למשל, אנשים באשפוז לא הצליחו לקבל מידע על מחלתם היות והרופאים עדכנו את הרכז הטיפולי בלבד. יש לעגן בנוהל את חובת התאגיד להנחות גורמים אחרים לתת לאדם, ישירות, כל מידע אודותיו.

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

25. **חובת השיתוף** – לא יעשה האחראי פעולה עבור האדם ללא שיתופו, אלא אם כן ביקש זאת האדם.

26. **אשפוז בכפייה** – ידוע לנו על מספר מקרים שבהם נקט האחראי בהליכים לאשפוז כפוי של האדם כאמצעי הרתעה או ענישה. יש לקבוע כי הפנייה לפסיכיאטר מחוזי תהיה רק באישור מנכ"ל התאגיד, ותוך דיווח לאפוטרופוס הכללי.

חוו"ד של פסיכיאטר להערכת מסוכנות האדם לצורך אשפוז בכפייה תיעשה אך ורק על ידי פסיכיאטר מתוך רשימת פסיכיאטרים ציבוריים שהוכרו לשם כך, ויש לאסור מפורשות קבלת חוות דעת של פסיכיאטר מטעם התאגיד, אשר פועל בתוך ניגוד עניינים מובנה.

27. **'חסויים' מורכבים** – על תאגיד האפוטרופוס חלה חובה אקטיבית לתת מענה לאנשים תחת אפוטרופסות אשר נמצאים במצבי חיים מורכבים כגון דרי רחוב, סובלים מהתמכרויות ובמצב בריאותי ירוד. חובה זו אינה מתמצה בהפנייה לשירותי רווחה, ועל התאגיד חלה, בין היתר, החובה לוודא כי חסוי מורכב מקבל מזון וארוחה חמה מדי יום ושצרכיו הבריאותיים מסופקים. כמו כן, חלה חובה על האחראי לשמור על קשר רציף עם חסויים אשר אינם מתגוררים במקום קבוע.

28. **ביטול נוהל הצעות מחיר** – תאגיד אפוטרופסות דורשים לא פעם מהאדם להציג הצעות מחיר בטרם הם מאשרים פעולה בענייניו (למשל טיפולי שיניים ורכישת מחשב). התנהלות זו יוצרת תסכול אצל אנשים תחת אפוטרופסות, אשר לא פעם מבטלים את רצונם בשל הקשיים הכרוכים בתהליך השגת הצעות המחיר. על כן יש לקבוע כי האדם לא יידרש להגיש הצעת מחיר שנייה אם הצעת המחיר הראשונה היא סבירה ובסכום שהאדם יכול לשלם.

29. **מסמכים משפטיים מתוך תיק בית המשפט ואבחונים רפואיים** – מסמכים אלה ימסרו לאדם לפי בקשתו, ויש לאסור על הפרקטיקה הרווחת שבה שולח התאגיד אנשים תחת אפוטרופסות להשיג מסמכים אלה בעצמם.

30. **הוצאות הליך כנגד האדם** - הליך משפטי כנגד החסוי או בעניין המצוי במחלוקת בינו ובין התאגיד לא ישולם מכספי החסוי. במידה והאדם מיוצג בהליך משפטי (למשל על ידי האגף לסיוע משפטי) לא ייגבה שכר הטרחה של מייצג התאגיד מכספי החסוי. לצערנו, נתקלנו בתופעה זו לא פעם.

ב. התייחסות לסעיפי טיוטת הנוהל:

1. **מבוא** – יש להוסיף את ההתייחסות הבאה לבני המשפחה: 'על האפוטרופוס לפעול תוך שקיפות ושיתוף פעולה עם בני משפחתו של האדם תחת אפוטרופסות'.
2. **פרק 2א** – יש להוסיף התייחסות לתיעוד ולשימור מסמכי תכנון משפטיים כגון הנחיות רפואיות מקדימות, הסכמה לתרומות איברים, צוואה וכו'.
3. **פרק 2א** - לאחר סעיף 5 יש להוסיף כי "עם ביטול האפוטרופסות יעביר האפוטרופוס לאדם ללא דיחוי את התיק שלו וכל מידע ומסמך אחר הקשור בו".
4. **פרק 2ב** בסעיף 1(ב) יש לקבוע כי "פגישה עם בני המשפחה ובעלי קשר משמעותי לאדם תתבצע עם האחראי עצמו".
5. **פרק 5ב2** – יש להוסיף לרשימת הפעולות גם נקיטת פעולות משפטית לשם גבייה/השבה של נכסים ו/או כספים השייכים לאדם ונלקחו ממנו שלא כדין טרם מינוי האפוטרופוס.
6. **פרק 2ג(4)** – יש לייצר פורמט להערכה תקופתית רחבה, שאינה נשענת על אבחון רפואי בלבד.
7. **פרק 2ג(ו)** – יש לעגן את רצונו של האדם בסעיף נפרד, אשר יקבע את חובתו של תאגיד האפוטרופסות להתייחס לרצונותיו של האדם בתחום האישי ואת חובת ההנמקה במידה ופועלים בניגוד לרצונו. בסעיפים הבאים יש לקבוע זאת בנוגע לתחום הבריאותי ותחום הרכוש.
8. **פרק 2ג(ו)** יא - יש להדגיש בסיפא כי לא מדובר רק במיצוי זכויות כספיות אלא בזכויות לשירותים מהמדינה כגון סל שיקום, סומך מלשכת הרווחה ועוד.
9. **פרק 2ג(ו)א** – יש לתקן את הנוסח כך שיביא לידי ביטוי את חשיבות פיתוח העצמאות: "קבלת החלטה בעניין מידת העצמאות שתיתן לאדם בהתנהלותו הכספית לרבות..."
10. **פרק 2ג3א** – יש להוסיף התייחסות מפורשת לכך שבמקרים שבהם האדם מתנגד לפעולת המכירה/קנייה יש לציין עמדה זו במפורש במסגרת הפנייה לבית המשפט לאישור הפעולה, ולאפשר לאדם להיות מיוצג באופן נפרד לעניין טענתו זאת.
11. **פרק 2ג3** – ההתייחסות אינה צריכה להיות למוסד אלא למסגרת מגורים אשר כוללת מנעד של מסגרות לרבות דיור בקהילה.
12. **פרק 5ג4** – ניסוח הפרק אינו משקף את המציאות, ומציג את האדם שתחת אפוטרופסות כ'בעייתית'. על הסעיף להיות מנוסח כך שיתייחס למחלוקת בינו לבין האפוטרופוס, כדלקמן: "במקרים של מחלוקת בין האדם לאפוטרופוס בנושאים עקרוניים, ולאחר שהאפוטרופוס עשה מאמצים להקשיב לרצון האדם ולפעול על פיו, יפנה האפוטרופוס לבית המשפט לקבלת הנחיות בנושא שבמחלוקת".
13. **פרק 14** – למרות הרציונאל המובן של סעיף זה, בפועל הוא מעודד קבלת החלטות קבוצתית שאינה גמישה ואינה מתחשבת בצרכיו ורצונותיו של אדם קונקרטי. כך, למשל, הסדר עמלות יוכל לחייב אנשים להעביר את חשבונם לבנק שאינו קרוב אליהם, ובכך לפגוע בנגישותם אליו.

הקואליציה לקידום כשרות משפטית

14. פרק 9א5 – אחראי על טיפול שבתחום אחריותו זקנים צריך להיות בוגר תואר שני בגרונטולוגיה.

15. פרק 5ב – יש להקדיש פרק בהכשרתם של האפוטרופוסים לנושא זכויות האדם של אנשים עם מוגבלות.

רשימת הארגונים חברי הקואליציה: אס"י, בזכות, האגודה לזכויות האזרח בישראל, עמותת המשפט בשירות הזקנה, יד ריבה – סיוע משפטי לקשיש, לשמ"ה, הקליניקה לזכויות אדם במרכז אקדמי למשפט ולעסקים, הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות באוניברסיטת בר אילן, הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות באוניברסיטה העברית, ידיד, הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה ע"ש מרטי גייקוב באוניברסיטת בר-אילן, רופאים לזכויות אדם, אנוש, המרכז לחיים עצמאיים- ירושלים.

רשימת נציגי הארגונים וחברים נוספים בקואליציה:

- אדמית סבריגו, רופאים לזכויות אדם-ישראל
- עו"ד דנה ברכפלד, הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות, האוניברסיטה העברית
- הניה שוורץ – המרכז לחיים עצמאיים ירושלים
- עו"ד טל חסין, האגודה לזכויות האזרח
- יעקב טייכמן, לשמ"ה
- יואב קריים
- עו"ד יותם טולוב, בזכות
- עו"ד יעל וקסמן, יד ריבה – סיוע משפטי לקשיש
- פרופ' ישראל (איסי) דורון, אוניברסיטת חיפה ועמותת המשפט בשירות הזיקנה
- עו"ד לירון דוד, אנוש – העמותה הישראלית לבריאות הנפש
- עו"ד מיה טל, עמותת ידיד- מרכזי זכויות בקהילה
- ד"ר מיטל סגל-רייך, הקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה, בר-אילן
- ד"ר מיקי שינדלר, יד ריבה- סיוע משפטי לקשיש
- עו"ד נטע דגן, מערך הקליניקות, מנהלת הקליניקות לזכויות אדם, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים.
- סולה שלי, אס"י, פעילי הקהילה האוטיסטית בישראל
- רונן גיל, אס"י, פעילי הקהילה האוטיסטית בישראל
- עו"ד רוני רוטלר, הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות, אוניברסיטת בר אילן